

THE IMPORTANCE OF EDUCATIONAL AND DIDACTIC GAMES IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

Lazzat Quralbayeva

Chirchik State Pedagogical University

quralbayevalazzat@gmail.com

Uktam Farmonov

Chirchik State Pedagogical University

uktamfarmonov7778@gmail.com

Abstract

This article explores the role and importance of educational-didactic games in developing the creative abilities of preschool children. Based on modern pedagogical approaches, it analyzes how these games influence imagination, thinking, communication skills, and problem-solving abilities. The psychological impact of the play environment is also discussed as a factor that fosters creativity in early childhood.

Keywords: Didactic games, preschool education, creative thinking, psychological development, modern pedagogy, Vygotsky, STEAM.

Introduction

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIMIY-DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI

Quralbayeva Lazzat Jarasbay qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha ta'lim 1- bosqich magistranti

quralbayevalazzat@gmail.com

Farmonov O'ktam Ne'matovich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha
ta'lim pedagogikasi kafedrası v.b. dots., (PhD)
uktamfarmonov7778@gmail.com
+998974376764

Annotatsiya:

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ta'limiy-didaktik o'yinlarning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida didaktik o'yinlarning bolalar tasavvuri, tafakkuri, muloqot va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlariga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilingan. Shuningdek, o'yin muhiti psixologik jihatdan bola ijodkorligini rag'batlantiruvchi omil sifatida baholangan.

Kalit so'zlar: didaktik o'yinlar, maktabgacha ta'lim, ijodiy fikrlash, psixologik rivojlanish, zamonaviy ta'lim, Vygotskiy, STEAM

Аннотация:

В данной статье рассматривается роль и значение обучающих дидактических игр в развитии творческих способностей детей дошкольного возраста. На основе современных педагогических подходов проанализировано влияние игр на воображение, мышление, коммуникативные способности и умение решать проблемные ситуации. Также дана оценка психологической среды игры как фактора, стимулирующего детское творчество.

Ключевые слова: дидактические игры, дошкольное образование, творческое мышление, психологическое развитие, современное обучение, Выготский, STEAM

Bugungi kunda ta'lim sohasida bolalarning shaxsiy rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimida ijodiy fikrlash, tasavvur, tafakkur va mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayonda ta'limiy-didaktik o'yinlar muhim vosita hisoblanadi. Mazkur maqolada ta'limiy-didaktik o'yinlarning maktabgacha

yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlariga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ta'lim jarayoni o'yin orqali amalga oshiriladi. O'yin, bola uchun nafaqat dam olish, balki bilim olish, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va ijodiy fikrlashni shakllantirishning samarali vositasidir. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari, ayniqsa konstruktivizm, o'yin faoliyatini ta'lim jarayonining markaziga qo'yadi. Ushbu maqolada o'yinlarning ijodiy qobiliyatni rivojlantirishdagi o'rni, uning psixologik va pedagogik asoslari, shuningdek, amaliy qo'llanilishiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlil qilinadi. O'yin faoliyati bolaning psixologik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. L.S. Vygotskiy o'zining "Bolalar tasavvuri va ijodiyliigi" asarida o'yinlarni bolaning "eng yaqin rivojlanish zonasi" deb ta'riflagan. Bu degani, o'yin orqali bola o'zining hozirgi imkoniyatlaridan yuqoriroq darajada faoliyat ko'rsatib, yangi ko'nikmalarni egallaydi. O'yin, bolaning tasavvurini, mantiqiy fikrlashini, muammoni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi.¹

Piaje tomonidan ta'kidlanganidek, bolalar 2–7 yosh oralig'ida "preoperatsion" bosqichda bo'lib, bu davrda ular tasavvur qilish, ramziy fikrlash va o'z-o'zini ifoda etish qobiliyatlarini rivojlantiradilar. O'yin, aynan shu davrda bolaning ijodiy salohiyatini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Ijodiy qobiliyat nima va u qanday shakllanadi?

Ijodiy qobiliyat – bu bolaning yangi g'oyalarni ilgari surish, muammoga noodatni yondashish, obrazlar va tushunchalar bilan erkin ishlash qobiliyatidir. Bolalik davrida bu ko'nikmalar o'yin, tasviriy san'at, musiqiy faoliyat, teatr o'yinlari orqali rivojlanadi.

Didaktik o'yinlarning mazmuni va turlari

Didaktik o'yinlar – bu bolalarga bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga yordam beruvchi maxsus tashkil etilgan o'yin faoliyatidir.² Ular quyidagi turlarga bo'linadi:

- **Aqliy (intelektual) o'yinlar** – mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.
- **Tasviriy o'yinlar** – rang, shakl va obraz bilan ishlash qobiliyatini kuchaytiradi.

¹ Vygotskiy, L.S. (1978). *Imagination and Creativity in Childhood*. Cambridge: Harvard University Press

² Yo'ldosheva, M.X. (2022). *Maktabgacha ta'limda didaktik o'yinlarning ahamiyati*. Toshkent: TDPU nashriyoti.

- **So‘z o‘yinlari** – lug‘at boyligini oshiradi, ifoda qilishni o‘rgatadi.
- **Roliy o‘yinlar** – ijtimoiy rollarni tushunishga va ijodiy fikrlashga yordam beradi.

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda didaktik o‘yinlarning roli

Didaktik o‘yinlar bolalarda quyidagi ijodiy ko‘nikmalarni shakllantiradi:

- **Mustaqil fikrlash** – bolalar o‘yinda yangi yo‘llar, yechimlar izlaydi.
- **Tasavvur** – o‘yin sharoitlarida real hayotga mos obrazlar yaratadi.
- **Kommunikativ qobiliyatlar** – guruhda o‘ynash orqali muloqotga kirishadi.
- **Muammoni hal qilish** – o‘yinda turli topqiriqlar yechimini topishga urinadi.

Misol: “Nimani o‘ylayapman?” o‘yini orqali bolalar narsalarni tasvirlaydi, qolganlar esa uni topishga harakat qiladi. Bu tasavvur va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

Zamonaviy ta’lim yondashuvlarida o‘yinlarning o‘rni

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar bolalarning mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish, hamkorlikda ishlash va ijodiy yondashuv kabi 21-asr ko‘nikmalarini shakllantirishni o‘zining asosiy maqsadi sifatida belgilaydi. Bunday yondashuvlarda o‘yin — faqatgina o‘yin sifatida emas, balki ta’lim va tarbiyaning muhim vositasi sifatida qaraladi. Konstruktivistik ta’lim nazariyasi (Piaje, Vygotskiy) shuni ta’kidlaydiki, bola bilimni tayyor shaklda qabul qilmaydi, balki uni faoliyat orqali o‘zlashtiradi. O‘yin faoliyati esa bu bilimni konstruksiya qilish, ya’ni uni yaratish jarayonidir. Bolalar o‘yin davomida eksperiment qiladi, kashf etadi, xatoga yo‘l qo‘yadi va uni to‘g‘rilaydi – bu esa ijodkorlikning asosidir.

STEAM yondashuvi va ijodiy o‘yinlar

STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvi orqali maktabgacha ta’limda ham bolalarning amaliy va obrazli tafakkurini uyg‘unlashtirish mumkin. Masalan, qurilish konstruktorlari yordamida "shahar qurish", tabiiy fanlarga oid rolli o‘yinlar, drama elementlari qo‘shilgan interaktiv topshiriqlar bolalarda nafaqat fanga qiziqishni, balki kreativ yondashuvni ham shakllantiradi. 3

STEAM yondashuvi ijodiy o‘yinlar orqali bolalarga:

³ Turdiyeva, S.B. (2023). "STEAM yondashuvi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish". *Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali*, 3(4), 115–120

- **Kuzatish va tahlil qilishni** (masalan, "suvda nima cho'kadi, nima suzadi?" tajribasi)
 - **Modellashtirishni** (LEGO yoki oddiy qurilish materiallaridan shahar loyihalash)
 - **Obraz yaratishni** (qum, plastilin, bo'yoq bilan erkin san'at ishlari)
 - **Hisoblash va o'lchashni** (tarkibiy qismlarni sanash, o'lchashda qo'llash)
o'rgatadi. Bu o'yinlar bolani fikrlash, yaratish, ifoda etish va o'rganishga bir vaqtda jalb qiladi — bu esa ijodiy rivojlanish uchun ideal muhit yaratadi.
- Amaliy misollar
- **"Tabiat laboratoriyasi"**: Bolalar barg, tosh, tuproqdan foydalanib, mikroskop yordamida o'rganadi. Bu orqali fan va tasviriy san'at uyg'unlashadi.
 - **"Kosmik raketa yasaymiz"**: Bolalar qog'oz, quticha, iplar orqali o'z "raketa" sini loyihalab, uni ishga tushirishga harakat qiladi. Bu o'yin muhandislik, texnologiya va san'atni birlashtiradi.
 - **"Raqamlar bilan hikoya"**: Bolalar sanash orqali ertak tuzadi — bu matematika va til o'yinidir.

STEAM asosida o'yin qurish tamoyillari

1. **Kuzatish** – bolaning o'z atrofiga e'tiborini jalb qilish.
2. **Savol berish** – nima bo'ladi agar...? degan o'yinli muammolar.
3. **Tajriba qilish** – o'yin orqali muammoni sinab ko'rish.
4. **Tahlil** – o'z natijasini baholash va xulosa qilish.
5. **Yaratish** – mustaqil ixtiro yoki loyiha qilish.

STEAM integratsiyasi — bu fan yo'nalishlarini birlashtirgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish demakdir. Bu yondashuv alohida fanlarni o'rganishdan ko'ra ularni birgalikda, real hayotiy muammolar asosida o'rganishni nazarda tutadi. Bolalarda **kompleks fikrlash, ijodiy yechim topish, amaliy tajriba qilish** va **tashabbuskorlik** kabi ko'nikmalarni shakllantirish.

STEAM integratsiyasining asosiy xususiyatlari:

Fanlararo yondashuv – bolalar bir vaqtning o'zida bir nechta sohalarni o'zaro bog'lab o'rganadilar.

Ijodiy fikrlashga turtki – san'at elementi orqali bola o'z loyihasini estetik tarzda ifoda etadi.

Tajriba asosidagi ta'lim – har bir faoliyat amaliy ishga asoslanadi.

Hamkorlik va muammoli vaziyatlar – bolalar guruhlarda ishlaydi, savol-javoblar, loyihalar orqali o'z fikrlarini ilgari suradi.

Misol sifatida:

Bolalar "Yer osti metrosi" loyihasini yaratishadi:

- **FAN:** Yer osti tuzilmasi haqida o'rganishadi.
- **TEKNOLOGIYA:** Qurilish jarayonini rasmlar, video yoki app orqali kuzatishadi.
- **MUHANDISLIK:** Oddiy materiallardan metro modeli yasashadi.
- **SAN'AT:** Yo'lovchilar va bekatlarning estetik dizaynini chizishadi.
- **MATEMATIKA:** Masofa, vaqt va harakat jadvalini hisoblashadi.

O'yinlar orqali divergent fikrlashni rivojlantirish

Ijodiy qobiliyatning asosiy elementi – bu **divergent (turfa) fikrlash**, ya'ni bitta muammoning bir nechta yechimini topa olish qobiliyatidir. O'yinlar aynan shu ko'nikmani shakllantirishda eng samarali vositadir. Masalan, "Agar men uchib yura olsam..." kabi fantaziya o'yinlari, "Nimani boshqacha yo'l bilan ishlatish mumkin?" kabi topshiriqlar bolani doimiy ravishda yangilik yaratishga undaydi.

Bugungi kunda konstruktivizm, faoliyatga asoslangan yondashuv va STEAM ta'lim modellari o'zining innovatsion yondashuvi bilan ajralib turadi. Ushbu yondashuvlarning umumiy jihati – bolaning o'z tajribasiga asoslanib bilim olishi, tajriba qilish orqali bilim va ko'nikmalarni mustahkamlashdir. Didaktik o'yinlar aynan shu jarayonga xizmat qiladi.

Misol uchun, **LEGO konstruktorlari, interaktiv ta'limiy ilovalar, dramatik rol o'yinlari** orqali bolalar o'rganayotgan mavzularni amalda sinab ko'rishadi. Bu nafaqat ularning ijodiy salohiyatini, balki tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish, hamkorlikda ishlash kabi 21-asr ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Psixologik yondashuv

Bolalarning ijodiy rivojlanishi ularning psixologik holatiga bevosita bog'liq. Erkin, bosimsiz va ijobiy muhitda bola o'zini erkin tutadi, fikrlarini ochiq aytadi, yangi g'oyalarni ilgari surishga harakat qiladi. O'yin orqali bola o'z dunyoqarashi va his-tuyg'ularini ifoda etadi.⁴

⁴ Abdullaeva, N.R. (2021). *Bolalar psixologiyasi*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.

L.S. Vygotskiy ta'kidlaganidek, o'yin bola uchun "eng yaqin rivojlanish zonasidir", ya'ni bola o'yinda o'z imkoniyatlaridan yuqori natijalarga erisha oladi. Shu boisdan ham didaktik o'yinlar psixologik jihatdan qulay muhit yaratadi va bolani ijodkorlik sari yetaklaydi. Bolalarning ijodiy rivojlanishini ularning "eng yaqin rivojlanish zonasini" bilan bog'laydi. Ya'ni, o'yin orqali bola hozirgi imkoniyatlaridan tashqariga chiqadi va o'zining intellektual-ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Uning fikricha: "Ijod – bu hayotda hali bo'lmagan narsani tasavvur qilish va uni yangi reallikka aylantirish qobiliyatidir." O'yin jarayonida bola tasavvur qiladi, yangi rollarni qabul qiladi, voqealarni o'zgartiradi va bu orqali o'z ichki dunyosini tashqi faoliyatga aylantiradi.

Emotsional muhit va erkinlikning ahamiyati

Bolada ijodiy fikrlash shakllanishi uchun psixologik jihatdan qulay muhit zarur:

- **Ishonchli va erkin atmosfera**
- **Tanqiddan xoli sharoit**
- **Qiziqishga asoslangan yondashuv**
- **O'yin orqali erkin o'zini ifoda etish imkoni**

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ta'limiy-didaktik o'yinlarning tutgan o'рни beqiyosdir. Bu o'yinlar orqali bolalar nafaqat o'rganadi, balki ijod qiladi, o'z fikrini ifodalaydi va atrofdagi olamni anglaydi. Shu sababli maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil etish va undan samarali foydalanish – muhim pedagogik vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy, L.S. (1978). *Imagination and Creativity in Childhood*. Cambridge: Harvard University Press.
2. Yo'ldosheva, M.X. (2022). *Maktabgacha ta'limda didaktik o'yinlarning ahamiyati*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. Turdiyeva, S.B. (2023). "STEAM yondashuvi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish". *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali*, 3(4), 115–120
4. Abdullaeva, N.R. (2021). *Bolalar psixologiyasi*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.

5. G‘ulomova, M.K. (2020). Innovatsion o‘qitish texnologiyalari maktabgacha ta’limda. Andijon: Ilm Ziyo.
6. Montessori, M. (2019). Bola va uning rivojlanishi. Toshkent: "Fan va texnologiya".
7. Gippenreyter, Y.B. (2009). Obshchatsya s rebenkom. Kak? Moskva: AST.